

ХАРАКТЕРИСТИКА ЗМІСТУ І РІВНІВ НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Вступ. Сучасна школа знаходиться на стадії оновлення, постійно відбувається вдосконалення змісту, організаційних форм та інноваційних технологій навчання. Згідно з положеннями Концепції «Нової української школи», найважливіше завдання вчителя – підтримувати в кожному учневі впевненість і мотивацію до пізнання [6]. Однак, не зважаючи на це, вчителі і зараз зіштовхуються з небажанням дитини вчитися. Одним з основних завдань вчителя в початковій школі є створення психолого-педагогічних умов для розвитку мотивації навчальної діяльності. Формування навчальної мотивації – одна з центральних проблем сучасної школи.

Багато фахівців та вчених приділяли увагу питанню мотивації навчання школярів. У вітчизняній педагогіці це питання висвітлено в працях М.А. Данилова, А.С. Макаренка, В.О. Сухомлинського – розроблені загальнопедагогічні положення формування мотивації навчання школярів як невід’ємного компонента всебічного розвитку особистості. Теоретичні питання структури і розвитку мотиваційної сфери особистості представлені в роботах психологів Л.І. Божович, А.Н. Леонтьєва. Великий внесок у теорію мотивації внесли зарубіжні вчені Б. Вайнер, Д. Брунер, Т. Новацький, Х. Хекхаузен. Однак проблема мотивації до навчання в освітньому процесі початкової школи, як підґрунтя майбутньої освіти, залишається актуальною.

Виклад основного матеріалу. Мотивація – це сукупність психологічних процесів і утворень, які впливають на поведінку людини, спрямовують її та спонукають, визначають вибірковість, цілеспрямованість та упередженість психічного віддзеркалення, завдяки чому воно може бути регульовальником активності [7].

Навчальна мотивація – це загальна назва процесів, методів, засобів спонукання учнів до продуктивної пізнавальної діяльності, активного засвоєння змісту освіти [1].

Навчальна мотивація ґрунтується на потребі, яка стимулює пізнавальну активність дитини, її готовність до засвоєння знань. Потреба не визначає характеру діяльності, її предмет окреслюється тоді, коли людина починає діяти. Спонукальна (мотиваційна) складова навчальної діяльності охоплює пізнавальні потреби, мотиви і зміст навчання. Важливою умовою учіння є наявність пізнавальної потреби і мотиву самовдосконалення, самореалізації та самовираження. Емоційне переживання пізнавальної потреби постає як інтерес.

Результатом формування мотивації до навчання є шкільна успішність. Шкільна успішність – це система умінь, навичок, знань і бажання вчитися. Дитині, що не зацікавлена у навчанні, складно отримати знання і застосувати їх на практиці. Від того, як учень ставиться до навчання, залежить його вміння вчитися. За А.К. Марковою, існує чотири типи ставлення до навчання [5]. Інформація для наочності надана у вигляді таблиці.

Таблиця 1

Тип ставлення	Характеристика
Негативне	Бідність та вузькість мотивів. Пізнавальні мотиви за їх наявності вичерпуються інтересом до результату.
Позитивне (нерозчленоване, аморфне)	Нестійкі переживання новизни, допитливості, широкі соціальні мотиви обов'язку, розуміння та первинне осмислення цілей, які визначає вчитель. Навчальна діяльність характеризується виконанням окремих навчальних дій за зразком.
Позитивне (пізнавальне, свідоме, ініціативне)	Перевизначення задач вчителя, постановка нових цілей, поява нових мотивів. Навчальна діяльність включає виконання дій за власною ініціативою.
Позитивне (особистісне,	Стійкість мотиваційної сфери, вміння ставити нестандартні цілі та реалізовувати їх (включаючи

відповідальне, діяльнісне)	навчальну діяльність), гнучкість та мобільність способів дій, засвоєння учбових дій до рівня навичок та вмінь.
----------------------------	--

Таким чином, ставлення школярів до навчання пов'язане зі сформованістю навчальної діяльності. Без врахування вміння школярів вчитися вчителю неможливо проникнути в суть ставлення школярів до навчання. Залежно від ситуації, настрою, предмета вивчення мотивація до навчання змінюється. Кожен учень має внутрішню силу, завдяки якій він здатний вчитися. Необхідно направити учня і надати самостійність, розвинути в ньому розуміння мети мотиваційного взаємодії. Кожен вік характеризується своїми особливостями вміння вчитися, навчальної діяльності і мотивації. У молодшому шкільному віці мотивація розвивається в декількох напрямках. Пізнавальні мотиви можуть перетворитися в навчально-пізнавальні; мотиви самоосвіти представлені простою формою – інтересом до додаткових джерел знань. Соціальні мотиви – бажання дитини отримати схвалення вчителя. У вченні розвивається цілепокладання [3].

Молодший шкільний вік є початком становлення мотивації навчання. Від цього залежить доля дитини протягом усього шкільного періоду. Молодший шкільний вік має великі резерви формування мотиваційної сфери, які необхідно використовувати, щоб уникнути «мотиваційного вакууму» під час переходу до середньої школи [2]. Для формування позитивної мотивації до навчання у молодших школярів дуже важливо, щоб та навчальна інформація була співзвучна їхнім потребам. Лише така інформація піддається емоційній (оціночній) та розумовій (раціональній) переробці [8].

Особливості мотивації навчання – головна характеристика індивідуального стилю навчальної роботи, який складається в учнів в залежності від їх реальної участі та активного включення в навчальну діяльність, індивідуально-психологічних особливостей минулого досвіду. Щоб знайти оптимальний індивідуальний підхід до виховання мотивації кожної дитини, педагогу необхідно вивчати її в різних ситуаціях.

Виділяють п'ять рівнів навчальної мотивації:

I – високий рівень шкільної мотивації, навчальної активності. Учні чітко дотримуються всіх вказівок вчителя, сумлінні та відповідальні, хвилюються через незадовільні оцінки.

II – достатня шкільна мотивація (учні успішно справляються з навчальною діяльністю). Подібний рівень мотивації є середньою нормою.

III – позитивне ставлення до школи. Школа залучає таких дітей позанавчальною діяльністю. Діти досить комфортно відчують себе в школі, їм подобається роль учня. Пізнавальні мотиви сформовані менше і навчальний процес їх мало приваблює.

IV – низька шкільна мотивація. Діти відвідують школу неохоче, схильні пропускати заняття. Під час уроків часто займаються сторонніми справами. Зазнають серйозних труднощів у навчальній діяльності. Адаптуються до школи.

V – негативне ставлення до школи, шкільна дезадаптація. Діти відчують серйозні труднощі в навчанні: складнощі з навчальною діяльністю, відчують проблеми в спілкуванні з однокласниками, у взаєминах з вчителями. Учні можуть проявляти агресію, відмовлятися виконувати завдання, ті чи інші правила, норми. У даних школярів спостерігаються нервово–психічні порушення [5].

Яку б діяльність учні ні здійснювали, вони повинні мати психологічну повну структуру: від розуміння і постановки школярами цілей і завдань через виконання дій, прийомів, способів і до здійснення дій самоконтролю і самооцінки.

Формування мотивації на окремих етапах уроку:

- Етап викликання вихідної мотивації. На початковому етапі уроку вчитель може використовувати кілька видів спонукань учнів: актуалізувати мотиви попередніх досягнень, викликати мотиви відносної незадоволеності, посилити мотиви орієнтації на майбутню роботу, посилити мимовільні мотиви здивування, допитливості.

- Етап підкріплення і посилення виниклої мотивації. Учитель орієнтується на пізнавальні і соціальні мотиви, викликаючи інтерес до декількох способів вирішення завдань і їх зіставлення до різних способів співпраці з іншою людиною. Даний етап важливий так, як учитель, викликавши мотивацію на першому етапі уроку, іноді перестає про неї думати, зосереджуючись на предметному змісті уроку. Для цього можуть бути використані чергування різних видів діяльності.

- Етап завершення уроку. Важливо, щоб кожен учень отримав від діяльності позитивний особистий досвід і в кінці уроку виникала позитивна установка на подальше вчення. Головне – посилення оціночної діяльності самих учнів в поєднанні з відміткою вчителя [4].

Головне завдання мотивації навчання початкової ланки освіти – організація навчальної діяльності, яка максимально сприяла б розкриттю внутрішнього мотиваційного потенціалу особистості учня. У педагогічній практиці існує безліч методів формування і розвитку мотиваційної сфери.

Сучасній психолого-педагогічною наукою виділяються основні ключові установки і дії формування навчальної мотивації:

- спільна з дітьми робота з опрацювання та прийняття мети майбутньої діяльності та постановці навчальних завдань;
- створення атмосфери взаєморозуміння і співпраці на уроці;
- створення ситуації успіху;
- використання групових та індивідуальних форм організації навчальної діяльності;
- нестандартні форми проведення уроку; гнучка система заохочення і осуду;
- використання ігрових та інформаційних технологій [4].

Це дозволяє вчителю виконати основне завдання у своїй діяльності: прищепити інтерес до навчального процесу та досліджуваного предмета. Важливо це не тільки для розвитку сучасної освіти, а й для розвитку країни в цілому, в силу тих завдань, які необхідно вирішити в найближче майбутнє.

Висновки. Отже, аналіз наукових досліджень з проблеми мотивації показав, що це питання розглядалося в різних аспектах. Вчителю, який прагне сформулювати позитивну стійку мотивацію навчання школярів, необхідно враховувати і спиратися в своїй діяльності на досягнення сучасної науки. У практиці навчання присутні як позитивні, так і негативні фактори, що впливають на мотивацію школярів. Для розвитку позитивної і корекції негативної мотивації слід використовувати не один шлях, а всі шляхи в певній системі, в комплексі, так як жоден з них окремо не може грати вирішальну роль для всіх учнів. Мотивація – багатофакторне явище, так як на її рівень впливають різні чинники, що йдуть як від специфіки державної політики в галузі освіти в цілому і прийнятих в культурі стилів виховання, від змісту, методів і форм навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Загальна психологія: підруч. для студентів вищ. навч. закл. / С.Д. Максименко, В.О. Зайчук, В.В. Клименко, В.О. Соловієнко. // За заг. ред акад. С.Д. Максименко – К.: Форум. – 2000. – 543с.
2. Канюк С.С. Психологія мотивації: навчальний посібник. – К.: Либідь, 2002 – С. 238-248.
3. Климчук В.О. Феномени розвитку внутрішньої мотивації / В. О. Климчук // Соціальна психологія. – 2008. - №6 (32). – С. 70-77.
4. Колесник А. І. Психолого-педагогічні аспекти самоосвітньої діяльності педагога з актуальних проблем підвищення мотивації учнів [Електронний ресурс] / А. І. Колесник. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://iprobuk.cv.ua>
5. Маркова А. К. Формування мотивації учіння у молодшому шкільному віці [Електронний ресурс] / А. К. Маркова. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: http://www.studmed.ru/markova-ak-formirovanie-motivacii-ucheniya-v-shkolnom-vozraste_dbdd3e70456.html.
6. Міністерство освіти і науки України. Концепція Нової української школи [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу:

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

7. Психологія : підручник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. І.Ф. Прокопенко. – Харків: Фоліо, 2012. – 864с.
8. Чорней І.Д. Психологічні аспекти розвитку мотивації молодшого школяра у навчальному процесі. / Чорней І.Д. //Нова педагогічна думка. – 2014. – №4 (80). – С. 165-167.